

Ёмон исмларни яхшисига алмаштириш

05:00 / 15.02.2017 3478

Мункар исмларни яхшисига ўзгартириш ҳақида ворид бўлган ривоятлар билан танишиб чиқамиз.

Оиша розийаллоҳу анҳодан ривоят қилинишича, Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам ёмон исмларни яхшисига ўзгартирасар эдилар (Термизий ривояти).

Биз ҳадис таржимасида “ёмон исм” деб ифодалаган сўз аслиятда “ал-исмул қобийҳ”, яъни “қабих исм” деб келтирилган. “Қабих” сўзи луғатда “хунук, нафратга муносиб; Шариатда макруҳ кўриладиган; урфда инкор қилинадиган нарса” каби маъноларни билдиради. Демак, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам хунук, ёмон ва салбий маъноларни ифодаловчи исмларни яхшисига ўзгартирасар эдилар. Имом Нававий “Таҳзийбул асмоъ” асарида: “Мазкур маънода ворид бўлган ривоятларга кўра, ёмон исмларни яхшисига ўзгартириш мустаҳабдир”, деган. Қуртубий эса: “Ножоиз исмларни яхшисига алмаштириб суннатдир. Бас, биз ҳам бу суннатга амал қилишимиз керак”, деган фикрни билдирган.

Саҳл ибн Саъд ас-Соидий розийаллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам саҳобаларидан бирининг исми “Асвад” (“қора”) эди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам уни “Абяз” (“ок”)қа ўзгартирдилар” (Иbn Ваҳб “Ал-Жомеъ”да ривоят қилган).

Аввал айтиб ўтганимиздек, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам соғ фитратларига мувофиқ поклик, озодалик, сарамжон-саришталик ва гўзалликни яхши кўрап эдилар. Баъзи ривоятларда келтирилишича, у зот маъноси “шайтон”, “уруш”, “зино”, “ўзини ўта улуғлаш” каби маъноларга эга бўлган исмларни бандаларга мос келадиган бошқа исмларга ўзгартирганлар. Жумладан, “Жаббор”ни “Абдулжаббор”га, “Абдулкаъба”ни “Абдураҳмон”га, “Осий”ни “Мутийъ”га, “Азиз”ни “Абдураҳмон”га ўзгартирганлари ҳақида ривоятлар ворид бўлган. Қуйида мана шунга ўхшаш бошқа ривоятларнинг баъзилари билан танишиб чиқамиз.

Ибн Умар розийаллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам “Осия” исмини ўзгартирдилар ва: “Сен Жамиласан” дедилар” (Имом Муслим, Абу Довуд, Термизий, Ибн Можа, Имом Аҳмад ва Ибн Ҳиббон “Саҳих”да ривоят қилган).

Ибн Умар розийаллоҳу анҳу томонидан ривоят қилинган ушбу ҳадисда номи зикр қилинаётган “Осия” Умар ибн Хаттоб розийаллоҳу анҳунинг қизи бўлган. Имом Доримий “Сунан”да Абдуллоҳ ибн Умар розийаллоҳу анҳудан ривоят қилган ҳадисда “Жамила”га ўзгартирилган “Осия” исмли аёлнинг куняси “Умму Осим” деб келтирилган.

“Осия” муаннас (аёллар), “Ос” эса музаккар (эркаклар) жинсига нисбатан ишлатилган. Мазкур исм “осий бўлувчи, исён қилувчи”, “Жамила” эса “чиройли, гўзал” маъносини билдиради. Жоҳилият даврида “Ос” ва “Осия” исмлари “зулмга рози бўлмайдиган; айб-камчиликларни инкор қилувчи” каби маъноларда қўлланилган. Ислом келгач, мўминлар бу исмни қўйишдан қайтарилилдар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳам умматларига бу борада керакли йўл-йўриқ ва маслаҳатлар бердилар.

“Ан-Нихоя” китобида: “Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг бу исмни ўзгартиришларига сабаб шуки, мўминнинг шиори тоат-итоатdir. Исён эса унинг зидди”, дейилган.

Абу Ҳурайра розийаллоҳу анҳу ривоят қиласи: “Зайнабнинг исми “Барро” эди. Шунда: “У ўзини улуғляяптими?!” дейилди. Ва Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам унга “Зайнаб” деб исм қўйдилар” (Имом Бухорий, Имом Муслим ва Ибн Можа ривояти).

Бу ривоятда номи “Барро” деб зикр қилинган аёл икки киши, биринчиси Зайнаб бинти Жаҳш (Набий соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг завжалари), иккинчиси Зайнаб бинти Абу Салама (Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг тарбияларига олинган қиз)ни англатади. Ривоятларда келишича, иккала “Зайнаб”нинг исми “Барро”га бўлган. Жумладан, Имом Муслим ривоят қилган ҳадисларнинг бирида “Зайнаб бинти Жаҳшнинг исми “Барро” эди” деб айтилган. Абу Довуд ривоят қилган ҳадисда эса, Зайнаб бинти Абу Саламанинг исми “Барро” бўлгани зикр қилинган. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам кейинчалик у иккисининг исмини “Зайнаб”га ўзгартирганлар.

“Барро” исми “улуғ, олий; ўта пок; жуда озода”, “Зайнаб” эса “тўладан келган; чиройли келишган, гўзал” маъноларини билдиради.

Ибн Аббос розийаллоҳу анҳудан ривоят қилинади: “Набий соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг завжалари Жувайрия бинти Ҳориснинг исми “Барро” эди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам унинг исмини ўзгартиридилар ва “Жувайрия” деб номладилар” (Имом Аҳмад ривояти).

Ушбу ва бундан олдинги ривоятлардан маълум бўладики, Исломнинг илк даврида аёллар ўртасида “Барро” исми жуда кенг тарқалган. Бундан олдинги ривоятда Зайнаб бинти Жаҳш ва Зайнаб бинти Абу Саламаларнинг аввалги исми “Барро” бўлгани, ушбу ривоятда мўминлар онаси Жувайрия бинти Ҳориснинг ҳам аввалги исми “Барро” бўлгани айтилмоқда.

Имом Бухорий Абу Ҳурайра розийаллоҳу анҳудан қилган ривоятда: “Маймунанинг исми “Барро” эди” деб келтирилган. Бундан келиб чиқадики, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам “Барро” деб исмланган бир нечта аёлларнинг исмини ўзгартириб, уларни “Зайнаб” (“чиройли, гўзал”), “Жувайрия” (“Аллоҳнинг кичик хизматкори”) ва “Маймуна” (“ўнг томон соҳибаси”) деб қайтадан номлаганлар.

Усома ибн Ахдарийдан ривоят қилинишича, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига келган гуруҳлар орасида “Асром” деган киши бор эди. У зот унга қараб: “Исминг нима?” деганлар. У: “Асром”, деган. Шунда у зот: “Йўқ, сен “Зуръа”сан”, деганлар (Абу Довуд ривояти).

Ҳадис ровийси Усома ибн Ахдарий Тамим қабиласидан бўлган саҳобийдир. “Сиҳоҳи сittta” соҳиблари ичида биргина Абу Довуд ундан ҳадис ривоят қилган.

Саккизинчи ҳижрий санада Макка мусулмонлар томонидан фатҳ қилингач, Исломнинг энг ашаддий душмани Қурайш буткул маҳв этилди, уларнинг деярли барчаси мусулмон бўлди. Энди Исломнинг ривожланишига тўсқинлик қиладиган жиддий куч қолмаган эди. Бу имкониятдан фойдаланиб, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам турли ўлка ва мамлакатлар бошлиқларига мактуб йўллаб, уларни Исломга, тавҳид эътиқодига даъват қила бошладилар. Орадан бир оз вақт ўтиб, бунга жавобан турли ўлкалардан Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг

хузурларига элчилар кела бошлади. Ҳижрий тўққизинчи йил “Санатул вуфуд”, яъни “Элчилар йили” деб номланди. Мазкур йилда кўплаб мамлакат ва қабилалар, жумладан Нажрон, Бани Омир, Абдулқайс, Бани Ҳанифа, Той, Кинда, Азду Шануъа ва бошқа қабила ва ўлкаларнинг элчилари келиб, Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам билан мулоқот олиб бордилар. Уларнинг аксарияти Исломга хайриҳоҳ эканликларини маълум қилдилар, ҳатто Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларида мусулмон бўлдилар.

Биз ўрганаётган ҳадисда номи зикр қилинаётган “Асром” исмли киши ҳам ана ўшандай гуруҳларнинг таркибида бўлган. Афтидан, у бирон қабила номидан элчи бўлиб келган кўринади, чунки Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ундан исмини сўрашлари шунга далолат қиласди. Сўралган саволга у: “Исмим Асром”, деб жавоб берди. “Асром” арабча сўз бўлиб, “кесилувчи, узилувчи; маҳрум бўлувчи” каби маъноларни англатади. Шу сабаб бу исм Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламга маъқул келмади ва: “Йўқ, сенинг исминг “Асром” эмас, балки “Зуръа”дир,” дедилар.

“Зуръа” исми “экин экувчи, ўстирувчи, деҳқончилик қилувчи” маъносига эга.

Бошқа ривоятларда айтилишича, ҳузурларига келган гуруҳлар таркибидаги кўплаб кишиларнинг ҳам исмларини яхшисига ўзгартирганлар. Жумладан, Той қабиласи номидан элчи бўлиб келган “Зайдулхойл” исмли киши у зотнинг ҳузурларида иймон келтиради ва Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Бундан кейин сенинг исминг “Зайдулхайр” бўлсин”, дейдилар.

“Зайдулхойл” исми “от (чорва-ҳайвон) кўпайтирувчи”, “Зайдулхайр” эса “яхшилик касб қилувчи, кўп хайр-яхшилик қилувчи” маъносини ифодалайди.

Ибн Лаҳийъа ривоят қиласди: “Бану Шайтон ибн Ҳорис ибн Муовия Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига ўз гуруҳи билан келганида, у зот: “Сизлар кимсизлар?” деб сўраганлар. Улар: “Биз “Бану Шайтон”миз”, деб жавоб беришган. Шунда у зот: “Йўқ, балки сизлар “Бану Абдуллоҳ”дирсизлар”, деганлар” (Ибн Ваҳб “Ал-Жомеъ”да ривоят қиласди).

“Бану шайтон” бирикмаси “Шайтон болалари”, “Бану Абдуллоҳ” эса “Абдуллоҳнинг болалари” маъносини англатади.

Саид ибн Мусайиб отасидан, отаси бобосидан ривоят қилишича, Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам унга (яъни, бобосига): “Исминг нима?” деганлар. У: “Ҳазн”, деган. У зот: “Йўқ, сен “Саҳл”сан”, деганлар. У бўлса: “Йўқ, мен (одамлар томонидан) хўрланадиган ва оёқ ости қилинадиган “Саҳл” бўлмайман”, деди. Саид айтади: “Ўйлашимча, шундан сўнг бизни маҳзунлик тарк этмади”. Абу Довуд айтади: “Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам “Ос”, “Азиз”, “Атала”, “Шайтон”, “Ҳакам”, “Ғуроб”, “Ҳубоб”, “Шиҳоб” исмларини ўзгартиридилар ва уни “Ҳишом”, “Ҳарб”ни “Салм”, “Музтажиъ”ни “Мунбаъис”, “Афира” деб аталадиган ерни “Хазира”, “Шаъбуз золала”ни “Шаъбул ҳуда”, “Бану зиня”ни “Бану ришда”, “Бану Муғвия”ни “Бану Ришда” деб (қайта) номладилар” (Абу Довуд ривояти. Абу Довуд айтади: “Қисқа бўлиши учун ушбу ҳадиснинг санадини тарк қилдим”).

Саид ибн Мусайибнинг бобоси Ҳазн ибн Абу Ваҳб ал-Қуроший билан Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам ўрталарида бўлиб ўтган мулоқот ҳақида қуйидаги ҳадисларда тўхталиб ўтилади.

Абу Довуд айтади: “Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам “Ос”, “Азиз”, “Атала”, “Шайтон”, “Ҳакам”, “Ғуроб”, “Ҳубоб”, “Шиҳоб” исмларини ўзгартиридилар ва уни “Ҳишом”, “Ҳарб”ни “Салм”, “Музтажиъ”ни “Мунбаъис”, “Афира” деб аталадиган ерни “Хазира”, “Шаъбуз золала”ни “Шаъбул ҳуда”, “Бану зиня”ни “Бану ришда”, “Бану Муғвия”ни “Бану Ришда” деб (қайта) номладилар”.

Абу Довуд қисқа бўлиши, узайиб кетмаслиги учун бу ҳадис санадидаги ровийлар силсиласини тушириб қолдирганини ҳадис сўнгида айтиб ўтган.

“Ос” – “гуноҳкор”, “Азиз” – “ўта улуғ”, “Атала” – “ғализ, қўпол”, “Шайтон” – “Аллоҳнинг раҳматидан маҳрум бўлган”, “Ҳакам” – “ҳукми сўзсиз бажариладиган”, “Ғуроб” – “қарға”, “Ҳубоб” – “илон” ёки “шайтон”, “Шиҳоб” – “ёниб турган олов” маъноларини англатгани учун Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам уларни бошқа бир исмга ўзгартирганлар.

Ривоятлардан келишича, “Ос” (исёнкор, туғёнга кетувчи) исмини “Мутийъ” (Аллоҳга итоат этувчи, бўйин эгувчи)га ўзгартирганлар. Чунки мўминнинг шиори исён эмас, балки тоат ва итоатдир. Убайдуллоҳ ривоят қилади: “Менга хабар қилинишича, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам “Ос” исмли кишининг исмини ўзгартирганлар ва уни “Мутийъ” деб қайта

номлаганлар” (Иbn Вахб “Ал-Жомеъ”да ривоят қилган).

“Азиз” Аллоҳга тегишли сифатдир. Зеро, барча улуғлик ва буюклик Раббимиз азза ва жаллага хосдир. Мўмин банда эса ўзини хокисор ва паст тутиши лозим.

“Атала” исми “қўпол, ғализ, дағал; золим, хусуматчи” каби маъноларни англатади. Ҳадисларнинг бирида келтирилишича, Расууллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам Утба ибн Абдан: “Исминг нима?” деб сўраганларида, у: “Исмим Атала”, деб жавоб берган. Шунда у зот: “Йўқ, сен “Утба”сан”, деганлар.

“Шайтон” Иблиснинг номларидан бўлиб, мўмин кишига бундай сифат ва исм умуман тўғри келмайди. Чунки шайтондан фарқли ўлароқ, мўмин банда доимо Аллоҳнинг раҳматидан умид қилиши, ноумид бўлмаслиги керак.

“Ҳакам” эса худди “Азиз” каби фақат Аллоҳнинг сифатидир. Ер юзида Аллоҳдан ўзга ҳукми сўзсиз бажариладиган бирон жонзот ёки банда бўлмаган ва бўлмайди ҳам.

“Ғуроб” сўзи “узоқлашиш, маҳрум бўлиш” ёки “қарға” маъноларини ифодалайди. “Маҳрум бўлиш” салбий маъно касб этиб, бу ҳам қайсиdir маънода шайтонга оид исм. Қарға эса шундай бир зааркунанда ва ҳақир бир қушки, ҳатто киши уни эҳромдалик чоғида ҳам ўлдириш мумкин.

“Ҳубоб” захарли илон ёки ривоятларда айтилишича, шайтон исмларидан биридир. Ибн Шихобдан ривоят қилинишча, Абдуллоҳ ибн Абдуллоҳ ибн Убай ибн Салулнинг исми “Ҳубоб” эди. Расууллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам уни “Абдуллоҳ”га ўзгартирдилар ва “Бу (яъни, “Ҳубоб”) шайтондир”, дедилар (Ибн Вахб “Ал-Жомеъ”да ривоят қилган).

Шу маънода Муҳаммад ибн Мунқадирдан ривоят қилинишича, Расууллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам Абдуллоҳ ибн Абдуллоҳ ибн Убай ибн Салулга: “Исминг нима?” деганлар. У: “Ҳубоб”, деб жавоб берганида, у зот соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Ҳубоб шайтоннинг исмидир, балки сенинг исминг “Абдуллоҳ”дир”, деганлар (Ибн Вахб “Ал-Жомеъ”да ривоят қилган).

Бу борада келган ривоятлардан маълум бўладики, Иблиснинг исм ва сифатларидан бўлган “Шайтон”, “Ҳубоб”, “Асрор”, “Аждаъ”, “Ҳарб”, “Мурра” ва шу кабилар билан исмланиш мутлақо мумкин эмас.

Ушбу ривоятнинг аввалги қисмида ўзгартирилган исмлар келтирилган бўлса-да, улар қайси исмларга ўзгартарилилгани айтилмаган. Фақат “Шиҳоб” исми “Хишом”га алмаштирилгани зикр қилинган. “Шиҳоб” оловдан бир бўлакдир. Олов эса Аллоҳнинг уқубати ва азоби маъносида қўлланилади. “Хишом” эса “майдаловчи, тақсимловчи” маъносини англатади.

Энди ривоятнинг давомини ўрганамиз:

“Ҳарб”ни “Салм”, “Музтажиъ”ни “Мунбаъис”, “Афира” деб аталадиган ерни “Хазира”, “Шаъбуз золала”ни “Шаъбул ҳуда”, “Бану зиня”ни “Бану ришда”, “Бану Муғвия”ни “Бану Ришда” деб (қайта) номладилар”.

Демак, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам “Ҳарб” (уруш)ни “Салм” (тинчлик)ка, “Музтажиъ” (уйқучи)ни “Мунбаъис” (сергак)ка, “Афира” (қақроқ, гиёҳ ўсмайдиган) деб номланадиган ерни “Хазира” (унумдор, ям-яшил)га, “Шаъбуз золала” (залолат халқи, залолатдаги одамлар)ни “Шаъбул ҳуда” (ҳидоятдаги одамлар)га, “Бану зиня” (зинодан туғилган болалар)ни “Бану ришда” (шаръий никоҳдан туғилган болалар)га, “Бану муғвия” (Тўғри Йўлдан оздирувчи одамлар)ни “Бану ришда” (Тўғри Йўлга бошловчи одамлар)га ўзгартирғанлар.

Масруқ ривоят қиласи: “Мен Умар ибн Хаттоб билан учрашиб қолдим. У: “Сен кимсан?” деди. Мен: “Масруқ ибн Аждаъман”, дедим. Шунда Умар: “Мен Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг: “Аждаъ шайтондир”, деб айтганларини эшитганман”, деди” (Абу Довуд ривояти).

Ҳадис ровийси Масруқнинг тўлиқ исми Масруқ ибн Аждаъ ибн Молик ибн Умайя ибн Абдуллоҳ Абу Оиша ал-Ҳамдоний ал-Водиъийдир. У катта тобеинлардан саналади. Ишончли ҳадис ровийси. “Сиҳоҳи сittat” соҳибларининг барчаси ундан ҳадис ривоят қилишган.

Масруқ раҳматуллоҳи алайҳ кунларнинг бирида амирул мўминин Умар ибн Хаттоб розийаллоҳу анҳу билан учрашиб қолганида, Умар ундан исмини сўраган. Шунда Масруқ: “Исмим Масруқ, отамнинг исми Аждаъ”, деган. Буни эшитган Умар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламдан “Аждаъ” шайтон исмларидан бири экани ҳақида эшитганини хабар қилган. Бундан “Аждаъ” исми билан исмланиш жоиз эмас деган маъно келиб чиқади. Бошқа ривоятларда келишича, Умар розийаллоҳу анҳу унга қараб: “Масруқ ибн Аждаъ эмас, Масруқ ибн Абдураҳмонсан, чунки мен Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг: “Аждаъ шайтондир”, деб айтганлари

эшитганман”, деган.

Маълумот ўрнида шуни айтиб ўтиш керакки, “жадаъа” феъли “бурн, қулоқ, қўл ёки лабини кесмоқ, “Аждаъ” эса “бурни кесилган; маҳрум бўлган; Аллоҳнинг раҳматидан тўсилган” каби маъноларни ифодалайди.

Оиша розийаллоҳу анҳо ривоят қиласди: “Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам агар ёмон исмларни эшитсалар, уларни алмаштирас эдилар. У зот “Афира” деб аталадиган бир қишлоқ олдидан ўтдилар ва уни “Хазира” деб номладилар” (Имом Табароний “Соғийир”да ривоят қилган).

Набий соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ёмон исмларни яхшисига ўзгартиришганлари юқорида таъкидлаб ўтилди ва буни ҳадиси шарифлар мисолида кўриб чиқмоқдамиз. “Афира” деб аталадиган ерни “Хазира”га ўзгартигандар Абу Довуд ровийлар силсиласини тушириб қолдирган ҳолда ривоят қилган ҳадисда айтилганди. Бу ерда эса ўша ҳадиснинг баъзи қисмини Имом Табароний Оиша розийаллоҳу анҳодан ривоят қилмоқда. Демак, Абу Довуд бу бобда келган турли ривоятларни жамлаб, бир тизимга солган ҳолда, санадини зикр қилмай ривоят қилган.

١٩ - ﴿يَلْعُولُ لِلَّا يَلْصَى بَنَلَا إِلَيْهِ أَبْأَنْ هِيَ سُمْلَانْ بَلْ دِيَعْسُنْ نَعْ يَبْأَنْ هِينَمَسْ لَرِيَغْ أَلْ إِلْ أَقْ، لَرِسَتْنَأْ إِلْ أَقْ، لَرِسَتْنَأْ إِلْ أَقْ فَمَلَسَوْ دُواَدْ وُبَأَوْ يَرَأْخُبْلَأْ هَارَدْ عَبَّانِيَفْ ظَنْوُزْحُلَأْ تَلَازَمَفْ بَيَسُمْلَانْ بَلْ أَلْ أَقْ، بَرِيَبَكْلَأْ يَفْ يَنَأَرَبَطْلَأْ وَ

19 – Саид ибн Мусаййаб отасидан ривоят қилишича, бобоси Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳузурларига борганида, у зот унга: “Исминг нима?” деганлар. У: “Ҳазн”, деган. У зот: “Йўқ, сен “Саҳл”сан”, деганлар. У бўлса: “Йўқ, мен отам қўйган исмни ўзгартирмайман!” деган. Саид айтади: “Шундан сўнг ҳалигача бизни маҳзунлик тарк этмади” (Имом Бухорий, Абу Довуд ва Имом Табароний “Кабийир”да ривоят қилган).

Ушбу ҳадис машҳур тобеинлардан бўлган Саид ибн Мусаййаб раҳматуллоҳи алайҳдан ривоят қилинмоқда. У отаси Мусаййаб ибн Ҳазн ибн Абу Ваҳб ибн Амр ибн Оиз Абу Саид ал-Қурошийдан ривоят қилишича, Саиднинг бобоси – Мусаййабнинг отаси (Мусаййаб ва Ҳазн саҳоба бўлишган) Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига борганида, у зот ундан исмини сўраганлар. “Исмим Ҳазн”, деган жавоб

бўлгач, Расууллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Йўқ, сен “Саҳл”сан”, яъни, сенинг исмим “Ҳазн” эмас, чунки бу исм ножоиз, балки исминг “Саҳл” бўлсин, деганлар.

“Ҳазн” исми “қайғу, ғам, алам, маҳзунлик”, “Саҳл” исми “енгилиллик, осонлик” маъноларини билдиради.

Исми “Ҳазн”дан “Саҳл”га ўзгартирилаётганига рози бўлмаган Сайднинг бобоси: “Йўқ, мен отам қўйган исмни ўзгартирмайман!” деди.

Абу Довуднинг “Сунан” китобида унинг: “Йўқ, мен (одамлар томонидан) хўрланадиган ва оёқ ости қилинадиган “Саҳл” бўлмайман”, деб айтилгани ривоят қилинган.

Одатда, Расууллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам кимнинг исмини ўзгартирсалар, у рози бўлиб, бу нарсани қабул қилиб кетаверар эди. Лекин Ҳазн ибн Абу Ваҳб, отам қўйган “Ҳазн” исмини “Саҳл”га ўзгартирмайман, деб оёқ тираб туриб олди. Бу кутилганидек, унинг зарагига бўлиб чиқди. Сайд ибн Мусаййаб айтади: “Шундан сўнг ҳалигача бизни маҳзунлик тарк этмади”.

Яъни, Расууллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам бобомнинг исмини ўзгартиromoқчи бўлганларида у қаршилик кўрсатганидан бери бизни ғам, ташвиш ва хафалик тарк этмади.

Уламолар бу ердаги “маҳзунлик”ни улар оиласидаги оғирлик, мashaққат ва Ҳазн авлодлари ахлоқидаги баъзи салбий жиҳатлардир деб изоҳлашган.

Саҳл (ибн Саъд) розийаллоҳу анҳудан ривоят қилинади: “Мунзир ибн Абу Усайд туғилганида уни Набий соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг хузурларига олиб борилиб, тиззаларига қўйишиди. Абу Усайд ҳам у зотнинг олдиларига ўтиреди. Аммо шу орада Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам нима биландир чалғиб қолдилар. Шунда Абу Усайд ўғлини Набий соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг тиззаларидан олишга амр қилди. Набий соллаллоҳу алайҳи ва саллам ўзларига келиб: “Бола қани?” деб сўрадилар. Абу Усайд: “Эй Расууллоҳ, уни манзилига елтиб қўйдик”, деди. Шунда у зот: “Унинг исми нима?” дедилар. “(Исми) фалончи”, деб жавоб берди отаси. Шунда у зот: “Балки унинг исми “Мунзир”дир”, дедилар. Ровий айтади: “Ўша куни у зот унга “Мунзир” деб исм қўйдилар” (Имом Бухорий ривояти).

Ҳадисда номи зикр қилинаётган “Мунзир” исмли саҳобийнинг тўлиқ исми Мунзир ибн Абу Усайд ас-Соъидий ал-Ансорийдир. У ва отаси Абу Усайд машҳур саҳобалардан саналадилар. Мунзир ибн Абу Усайд Зубайр ибн Мунзирнинг отаси, Ҳамза ибн Абу Усайднинг туғишган биродариdir.

Одатда саҳобалардан биронтаси фарзандли бўлса, уни Набий соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига олиб борар эдилар. У зот чақалоқнинг таълагини кўтариб, унга чиройли исм қўяр (ножоиз исм қўйилган бўлса, яхвисига ўзгартирап) ҳамда унинг ҳаққига дуо қиласар эдилар. Имом Бухорий ривоят қилган бошқа ҳадисда айтилишича, Абу Мусо Ашъарий розийаллоҳу анҳу фарзандли бўлганида, у ҳам ўғлини Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг олдилариiga олиб борган. У зот чақалоқнинг таълагини хурмо билан кўтариб, унга “Иброҳим” деб исм қўйганлар.

Бу ривоятда Абу Усайд исмли саҳобий фарзанд қўрганида уни Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига олиб боргани айтилмоқда. Ўғли билан у зотнинг олдилариiga киргач, Абу Усайд ҳурмат юзасидан ўғлини Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг тиззалариiga қўйди. Аммо шу орада Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам нимагадир чалғиб қолдилар. Шунда Абу Усайд ўғлини у зотнинг тиззалидан олиб, уни бу ердан олиб кетишларини буюрди. Бир оз вақт ўтгач, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: “Бола қани?” деб сўрадилар. Абу Усайд уни уйига олиб кетишганини маълум қилди. Шунда у зот чақалоққа қандай исм қўйилганини сўрадилар. Унга фалон исмни қўйдик, деб жавоб берди отаси.

Ҳадис матнида чақалоқнинг исми “фалончи” деб келтирилишига сабаб, ёки Абу Усайд аввалида билмай ўғлига ножоиз исм қўйиб қўйган ёки унинг аниқ исми ровийнинг ёдидан кўтарилган.

“Балки унинг исми “Мунзир”дир”.

Бундан маълум бўладики, Абу Усайд ўғлига салбий маънони ифодаловчи исм қўйган. Кейин Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам Абу Усайдга танбех ва таълим бериб, чақалоққа чиройли ва маънодор исм қўйдилар.

“Мунзир” исми “бандаларни Охират азобидан огоҳлантирувчи, уларни сергак ва ҳушёр бўлишга, шайтонга қул бўлиб қолмасликка чақиравчى” маъносини англатади.

Абдуллоҳ ибн Ҳорис ибн Абза ривоят қиласи: “Онам менга ривоят қилишича, унинг отаси (яъни, бобом) Ҳунайнда ўлжалар тақсимланишида Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам билан бирга иштирок этган. Унинг исми “Ғуроб” эди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам унинг исмини “Муслим”га ўзгартирдилар” (Абу Яъло ривояти).

Ҳадис ровийси Абдуллоҳ ибн Ҳорис ибн Абза ал-Маккий катта табаа тобеинлардан саналади. Имом Бухорий “Ал-Адабул муфрад”да ундан ҳадис ривоят қилган. Абдуллоҳ ибн Ҳорис онасидан ривоят қилишича, унинг бобоси (яъни, она тарафидан бобоси) Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам билан Ҳунайн ғазотидан тушган ўлжалар тасқимланишида қатнашган экан.

Макка фатҳидан ҳеч қанча вақт ўтмай ҳижрий саккизинчи йилнинг Шаввол ойида Хавозин қабиласи мусулмонларга қарши қўшин тўплай бошлади. Бу икки қўшин Макка ва Тоиф орасида жойлашган Ҳунайн деб аталадиган водийда рўбарў келдилар. Уруш шиддатли кечди. Аммо, охир-оқибат Аллоҳнинг нусрати билан мусулмонларнинг қўли баланд келди. Ҳунайн ғазотида мисли кўрилмаган даражада кўп ўлжа тушди. Жумладан, олти минг асир, йигирма тўрт минг тия, қирқ мингдан зиёд қўй, тўрт минг ўқия кумуш ва ҳоказолар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам бу ўлжаларни Жаъронадеган жойга тўплашга амр қилдилар ва ўлжа одилона тақсимланди.

Абдуллоҳ ибн Ҳориснинг бобоси ҳам шу ўлжа тасқимланишида Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам билан бирга бўлган. У зот ундан исмини сўраганларида, у: “Ғуроб”, деб жавоб берган. Аммо бу исм у зотга хуш келмади ва: “Сенинг исмини “Муслим”дир”, деб унинг исмини ўзгартирдилар.

“Ғуроб” сўзи “узоқлашиш, маҳрум бўлиш; қарға”, “Муслим” исми “Аллоҳ таолога таслим бўлувчи, У Зотга ўзини топширувчи” маъноларини англатади.

Мусанниф: Зиёвуддин Раҳим